

УДК 343.98

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.4.24>

Олександр Юрійович Прокопенко,

Харківський національний університет внутрішніх справ (аспірант);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7218-8423>,

e-mail: 30101986canj@ukr.net

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАХОПЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА ВЛАДИ АБО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК ЗАРУЧНИКА

У статті приділено увагу тактичним особливостям проведення огляду місця події під час розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника за нормами чинного Кримінального процесуального кодексу України. Описано визначення поняття «огляд місця події» під час проведення досудового розслідування за ст. 349 Кримінального кодексу України. Визначено орієнтовний перелік місць, де виникає необхідність у проведенні такої слідчої (розшукової) дії, як огляд. Приділено увагу визначенню суб'єктного складу учасників, задіяних у проведенні слідчої (розшукової) дії. Також розглянуто питання техніко-криміналістичного забезпечення проведення огляду місця події.

Ключові слова: кримінальне провадження, огляд місця події, захоплення, заручники, працівник правоохоронного органу, представник влади.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Життя, здоров'я та свобода людини є найвищими цінностями, що охороняються законом в Україні. Посягання на свободу є кримінально караним діянням. Згідно з кримінально-правовими нормами кримінальні правопорушення, що посягають на свободу, розподілено за різними статтями залежно від потерпілої особи. У нашому дослідженні розглянемо ст. 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника» Кримінального кодексу України.

Сьогодні відсутні методичні рекомендації саме з розслідування вищезазначеного злочину, що спричиняє труднощі під час боротьби зі злочинністю. У процесі розслідування злочинів важливе значення мають слідчі (розшукові) дії. Найпершим на початковому етапі розслідування є проведення такої слідчої (розшукової) дії, як огляд.

Стан дослідження проблеми

Кримінальні правопорушення, пов'язані з діяльністю представників влади чи працівників правоохоронних органів, були об'єктами досліджень багатьох науковців. Так, у царині криміналістичної

науки В. О. Гусева розглянула теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності [1], Є. М. Войтович, Д. М. Тичина й А. О. Антошук дослідили методику розслідування насильницького зникнення людини [2], І. М. Вигівський – розслідування захоплення заручників [3] тощо. Безсумнівно, всі теоретичні напрацювання відіграють важливу роль для науки та практичної діяльності, але слід наголосити на необхідності проведення окремих досліджень з питань, що стосуються розслідування захоплення саме представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника та визначити тактичні особливості проведення огляду місця вчинення злочину.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є вивчення тактичних особливостей проведення огляду місця події захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника на підставі аналізу кримінального законодавства, судової практики й наукової літератури.

Задля досягнення мети були поставлені такі *завдання*: узагальнити наукові підходи та визначити основні тактичні прийоми проведення огляду місця події; класифікувати види огляду місця події під час розслідування досліджених кримінальних правопорушень.

Наукова новина дослідження

Сформульовано рекомендації з питань тактичних особливостей проведення огляду місця події під час розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника на підставі вивчення криміналістичної літератури та матеріалів практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу

Огляд місця події згідно з ч. 1 ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України – це слідча (розшукова) дія, яка має на меті виявлення та фіксацію відомостей щодо обставин учинення кримінального правопорушення. Його проводить слідчий, прокурор, оглядаючи місцевість, приміщення, речі, документи та комп'ютерні дані¹. Підставою для проведення огляду місця події є інформація про вчинення злочину, яка фіксується у відповідному процесуальному документі, але слід зауважити, що огляд місця події є єдиною слідчою дією, яка може бути проведена до початку розслідування відповідно до вимог ч. 3 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України.

---

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.09.2023).

Провести таку слідчу дію має право слідчий органу досудового розслідування, а саме поліції, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України тощо. Учасниками проведення огляду можуть бути не лише визначені кримінальним процесуальним законодавством обов'язкові особи, а й інші учасники залежно від ситуації: медичні працівники, співробітники Державної служби України з надзвичайних ситуацій, вибухотехніки, кінологи тощо. Залучені спеціалісти можуть надати допомогу у проведенні огляду та зорієнтувати слідчого.

У зв'язку із запровадженням правового режиму воєнного стану слід наголосити на змінах, що були внесені до кримінального процесуального законодавства України: якщо під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, то відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без їх залучення. У такому випадку перебіг і результати проведення обшуку чи огляду житла особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису¹.

Проведення огляду місця події розподіляється на етапи: підготовчий, робочий та заключний.

На етапі *підготовки* необхідно визначитись з колом учасників, забезпечити їхню безпеку, збереження доказів, у разі необхідності збереження конфіденційності розслідування [4, с. 136], вирішити питання матеріального і технічного забезпечення. Через те, що типовою слідчою (розшуковою) дією, яка вимагає використання найбільшої кількості технічних засобів, є огляд місця події, необхідним є використання технічних засобів з метою: фіксації обстановки події (фото-, відеоапаратура); виявлення, вилучення та фіксації відбитків пальців рук, ніг (типографська фарба, дактилоскопічні подушки, гумові валики для розкочування фарби, дактилоплівки, бланки дактилокарт); вимірювання (лінійка, рулетка); забору і транспортування речових доказів (пробірки, пакети, мішки, нитки, мотузки тощо) [5, с. 580]. В. О. Гусева зауважує, що в розпорядженні слідчо-оперативної групи повинні бути технічні засоби й матеріали для огорожі території або приміщень, що підлягають огляду, освітлювальні засоби під час роботи на місці події у вечірній і нічний час доби, металошукачі тощо

---

¹ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20> (дата звернення: 15.09.2023).

[6]. У зв'язку зі складністю розслідування захоплення заручників, а також першочерговістю проведення огляду і вжиття невідкладних заходів щодо визволення заручника і затримання злочинця необхідно забезпечити задіяних осіб засобами зв'язку між собою та злочинцем, наприклад використовувати гучномовець, рупор, рацію тощо. Враховуючи реалії сьогодення, слід також звернути увагу на можливість і доцільність використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події, якщо доступ до нього обмежено та/або є загроза життю чи здоров'ю учасників такої слідчої (розшукової) дії.

На *робочому етапі* проведення огляду місця події, де відбулося захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, насамперед не можна забувати про безпеку задіяних учасників, необхідно вжити заходів зі збереження доказів, визначити зону проведення огляду, огляд проводити, керуючись принципами визначення значущості об'єктів, а також брати до уваги можливість втрати доказів. Тому в першу чергу оглядаються об'єкти високого скупчення слідів (залишені транспортні засоби, зброя, мобільний телефон тощо), а також проводиться огляд зони, яка підпадає під дію зовнішніх факторів (дощ, сніг).

Під час проведення огляду місця події слідчий, прокурор можуть встановити дані про:

- особу злочинця: кількість осіб, які вчинили злочин; приблизний вік злочинців: дорослі чи неповнолітні; їхні фізичні дані: зріст, фізична сила; стан здоров'я: наявність поранення, хвороби, фізичні вади; наявність певних злочинних навичок; службове становище злочинця; особливості психіки: жорстокість, несміливість, обережність; відомості, що вказують на підготовку до злочину: ознайомлення з режимом роботи установи чи працівника, наявність охорони, спостереження за потерпілим, вивчення шляхів підходу й відходу з місця злочину тощо; мотиви й цілі злочину;

- спосіб злочину: дії злочинця, пов'язані з підготовкою; дії злочинця, пов'язані із захопленням заручника; дії злочинця, спрямовані на приховування слідів злочину; використання злочинцем знаряддя, засобів злочину; наслідки злочину;

- обстановку вчинення злочину: час і місце захоплення заручника; обставини, що сприяли вчиненню злочину [7, с. 120–121].

У процесі вчинення захоплення злочинець може залишати багато слідів злочинних дій на різній місцевості та в різних приміщеннях. Так, під час аналізу архівних кримінальних проваджень і судових рішень встановлено, що можливими місцями, де виникає необхідність у проведенні огляду місця події, є:

- 1) місце здійснення захоплення. Ним може бути робоче місце потерпілого, громадські місця: заклади чи зони на відкритій місцевості;

- 2) місця переміщення захопленої особи;
- 3) місця утримання заручника, наприклад службове приміщення, малолюдні місця, покинуті споруди, незавершене будівництво тощо;
- 4) місце затримання злочинця.

Проведення перелічених вище оглядів місця події може охоплюватися як початковим, так і наступним етапом розслідування. Це пояснюється тим, що на початковому етапі розслідування захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника слідчий може не володіти інформацією про можливі місця перебування заручника та злочинця, наприклад якщо місце захоплення в заручники стало відомо тільки після проведення допиту.

Проведення огляду місця здійснення захоплення в заручники вимагає: детального аналізу з метою встановлено мікрослідів, які належать злочинцю; встановлення свідків злочинних дій, отримання інформації від колег про можливих ворогів потерпілого; перевірки наявності камер на шляху злочинця; залучення кінологів із собаками для встановлення напрямку руху злочинця та заручника тощо.

Огляд місця утримання заручника має на меті виявити сліди перебування заручників: місця їхнього розташування, життєдіяльності, зв'язування, катування, біологічні сліди (крові, волосся) і сліди злочинців та їхньої діяльності (сліди рук, паління, слини, мікрочастинки, сліди використання зброї, забуті або кинуті предмети); предмети, що використовувалися для захоплення, утримання й можливого катування потерпілих (мотузки, кайданки, маски, ножі, спеціальні інструменти, гумові кийки, оголені з одного кінця електричні дроти, на яких можуть бути сліди біологічного походження (крові, волосся, шкірного епітелію) жертви); відео- або аудіоапаратуру із записом вимог до державних органів.

Огляд місця затримання злочинця може не збігатися з місцем утримання заручника, тому після його затримання виникає необхідність проведення огляду такої території (приміщення, автомашини, ділянки вулиці чи місцевості). Він проводиться негайно після затримання з метою виявлення слідів учиненого захоплення, наприклад викинутих або загублених злочинцями предметів, зброї, кайданків, мобільних телефонів тощо. Якщо при затриманні відбулася перестрілка, то всі кулі та гільзи, що залишилися на місці події, мають бути виявлені і належним чином вилучені для подальшого проведення ототожнення зброї, що застосовувалась злочинцем. У разі, якщо злочинцю вдалося зникнути, необхідно виявити, зафіксувати і вилучити сліди взуття або протектора шин транспортного засобу, а також проби ґрунту для забезпечення проведення подальшого ідентифікаційного дослідження (наприклад, для порівняння проб ґрунту з місця

події із забрудненнями на взутті підозрюваного або на педалях чи килимі автомобіля) [8].

Водночас слід зазначити, що слідчий, проводячи огляд, має право вилучати виключно предмети та документи, важливі для кримінального провадження, наприклад ті, які мають на собі сліди злочину, та предмети, заборонені у вільному обігу. Всі вилучені предмети або документи підлягають негайному огляду, опечатуванню та поміщенню до спеціального пакету, на якому обов'язково повинні поставити підписи слідчий, поняті й особи, у присутності/за участі яких проводиться огляд.

На *заключному* етапі проведення огляду місця події оформлюється протокол, а також слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, аудіо- чи відеозапис, складати плани та схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати й вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які заборонені законом, підлягають негайному вилученню незалежно від того, чи стосуються вони кримінального провадження, а решта вилучених речей вважаються тимчасово вилученим майном.

Висновки

Таким чином, слід наголосити на важливості дослідження тактики огляду місця події під час досудового розслідування кримінального провадження про захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника. Встановлено, що огляд місця події захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника може проводитись на: місці здійснення захоплення, місцях переміщення заручника, місці утримання, а також місці затримання злочинця. Тактика його проведення має свої особливості та вимагає високої професійної кваліфікації, оптимального технічного оснащення та залучення великої кількості сил підрозділів органів внутрішніх справ та суміжних структур. Метою проведення огляду в досліджуваних кримінальних провадженнях є встановлення місцеперебування та звільнення заручника, встановлення місцеперебування та затримання підозрюваних, а також відшукування знарядь чи засобів учинення злочину, інших речей, що матимуть значення для кримінального провадження.

Список бібліографічних посилань: 1. Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2021. 538 с. 2. Войтович Є. М., Тичина Д. М., Антощук А. О. Основи методики розслідування насильницького зникнення

людини : монографія. Київ : 7БЦ, 2022. 176 с. **3.** Вигівський І. М. Розслідування захоплення заручників : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2021. 225 с. **4.** Комісарчук Р. В. Особливості тактики огляду місця події при розслідуванні терористичних актів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15 (2). С. 135–138. **5.** Шаповал К. А. Особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування вбивств, учинених у зв'язку з домашнім насильством // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця, 2023. С. 578–581. **6.** Гусева В. О. Тактичні й організаційні особливості проведення огляду місця події під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Jurnalul Juridic National: Teorie și Practică*. 2018. No. 3 (31). Рр. 111–114. **7.** Корж В. П. Огляд місця події: процесуальні особливості, криміналістичні рекомендації : наук.-практ. посіб. для слідчих, прокурорів, поліцейських патрульної та кримінальної поліції. Харків, 2018. 264 с. **8.** Криміналістика / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2004. 728 с.

Надійшла до редколегії 19.09.2023

Прийнята до опублікування 10.10.2023

Prokopenko O. Yu. Tactical features of the scene inspection in the investigation of the taking of a government official or law enforcement officer as a hostage

The criminal offence of taking a government official or a law enforcement officer hostage under Article 349 of the Criminal Code of Ukraine is becoming increasingly relevant in today's realities. However, in the course of the study of scientific findings, the absence of methodological recommendations for investigating this crime has been established, which negatively affects the state of combating crime. In particular, the investigation methodology includes recommendations on the specifics of certain investigative (detective) actions, the primary of which is the inspection of the scene. Thus, there is a need to conduct research on the above issue.

The purpose of the study is to determine the tactical features of conducting an inspection of the scene of a hostage-taking of a government official or law enforcement officer. To achieve this research goal, the analysis of scientific literature, investigative and judicial practice has been carried out.

The article outlines some peculiarities of the tactics of examining the scene of an incident, and identifies the necessary material and technical and forensic support for such an investigative (detective) action. The article also provides examples of possible evidence to be considered at the scene of an event.

Based on the results of the study, some tactical techniques for inspecting the scene of a seizure of a government official or a law enforcement officer have been identified, and the

inspection has been classified depending on the location: 1) the place of seizure; 2) the place of movement of the seized person; 3) the place of detention of the hostage; 4) the place of detention of the perpetrator. For each place of inspection, the peculiarities and the relevant algorithm of actions by the pre-trial investigation authorities have been identified.

It has been established that the purpose of conducting a crime scene investigation of the criminal offences under study is to: establish the location and release of a hostage; establish the location and detention of suspects; identify and seize tools, means of committing a crime and other things relevant to criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings, inspection of the scene, seizure, hostages, law enforcement officer, government official.

